

УДК 323.2(477)

ДОРОГИХ С.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
ДНУ ІБП НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-2748-1938>.

ЩОДО ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК НАПРЯМУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. В даній статті досліджуються напрями державної інформаційної політики України в умовах військової агресії з боку Російської Федерації.

Ключові слова: інформаційна політика, інформаційна війна, інформаційна безпека.

Summary. This article examines the issues of directions of the Ukraine's state information policy in the conditions of military aggression from the Russian Federation.

Keywords: information policy, information warfare, information security.

Постановка проблеми. Інформаційна політика є одним з найважливіших напрямів діяльності держави, який забезпечує інформаційний суверенітет країни. Втрата інформаційного суверенітету – є прямим шляхом до втрати суверенітету державного.

Інформаційна політика держави здійснюється повсякчасно у мирний час, проте в умовах війни її важливість зростає ще більше. В сучасних умовах війна фактично відбувається одночасно на полі бою, на економічному та інформаційному фронтах – й інформаційний фронт є обов'язковою запорукою перемоги. Й сьогодні Україна змушена коригувати власну інформаційну політику в умовах військової агресії та інформаційної війни з боку Російської Федерації

Отже, науковий інтерес представляють питання впливу воєнного стану на стан державної інформаційної політики України та її основні напрями.

Мета статті є дослідження окремих питань державної інформаційної політики, які виникли під час війни, особливостей розбудови системи інформаційної безпеки країни та відповідного її коригування.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з розгляду напрямів державної інформаційної політики в умовах війни. Перелік напрямів інформаційної політики України затверджено у Законі України “Про інформацію” [1]. Згідно статті 3 цього Закону, основними напрямками державної інформаційної політики є:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

Слід зазначити, що в умовах війни інформаційна сфера не відходить на другий план, навпаки – щільність інформаційних потоків в умовах війни зростає в рази. Кожної години користувач отримує величезну кількість інформації, частина якої прямо чи опосередковано генерується ворогом у рамках інформаційно-психологічних спеціальних операцій (далі – ПІСО). Спостерігається навіть певна психологічна залежність людей від новин.

Держава, яка бажає перемогти у цій війні, повинна забезпечувати протидію кібератакам на критичну інфраструктуру, інформаційні системи та ресурси країни, знаходити відповіді на ПІСО ворога, генерувати власний контент, здійснювати власні ПІСО спрямовані на населення, владні структури та збройні сили противника. Всі ці дії повинні здійснюватися буквально 24 години на добу й сім днів на тиждень. Держава в інформаційному плані повинна працювати відразу на декількох фронтах: захищати власних громадян від ПІСО противника та підтримувати цілісність інформаційної системи, проводити власні ПІСО, спрямовані проти ворога, а також доводити власні меседжі та спростовувати наративи супротивника на світовій арені (так би мовити, інформаційний та дипломатичний фронти). Тож, серед напрямів інформаційної політики на перше місце виходить забезпечення інформаційної безпеки держави.

Від початку запровадження на території України воєнного стану державні органи в Україні прийняли низку документів, присвячених забезпеченню інформаційної безпеки. Так, зокрема, 12 березня 2022 року Кабінет Міністрів України видав Постанову № 263 “Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану” [2], в якому запропонував міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади, державним та комунальним підприємствам, установам, організаціям, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, можуть вжити таких додаткових заходів:

1) розміщувати державні інформаційні ресурси та публічні електронні реєстри на хмарних ресурсах та/або в центрах обробки даних, що розташовані за межами України, та реєструвати доменні імена у домені gov.ua для такого розміщення;

2) створювати додаткові резервні копії державних інформаційних ресурсів та публічних електронних реєстрів з дотриманням установлених для таких ресурсів вимог щодо цілісності, конфіденційності та доступності;

3) зберігати резервні копії державних інформаційних ресурсів та публічних електронних реєстрів у зашифрованому вигляді, зокрема за межами України, на хмарних ресурсах та/або окремих фізичних носіях, та/або в ізольованому сегменті центрів обробки даних з дотриманням установлених для таких ресурсів вимог щодо цілісності, конфіденційності та доступності;

4) зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів.

Також Постановою передбачено заборону використання хмарних ресурсів та/або центрів обробки даних, розташованих на тимчасово окупованій території України, або тих, що належать державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором чи державою-окупантом, або належать державі чи суб'єктам, діяльність яких підпадає під дію Закону України “Про санкції”, щодо яких прийнято рішення про застосування

санкцій в Україні та/або іншій державі та на територіях держав, які входять до митних та воєнних союзів з такими державами.

Зазначаємо, що особливістю інформаційної системи в Україні стало те, що робота багатьох організацій, установ та підприємств, а також система освіти перейшли на віддалений режим роботи. Це відбулося ще до початку російської агресії проти України під впливом пандемії COVID-19 2019 – 2022 років. Ця вже налагоджена система дозволяє багатьом громадянам працювати дистанційно без відриву від їх основної діяльності навіть в умовах евакуації, а також збільшує цінність інформаційних мереж в Україні. Пошкодження цієї системи призведе до розірвання зв'язків, як всередині окремих організацій, так і між ними, тож нагальним завданням держави є недопущення такого сценарію.

Практично всі з вищенаведених заходів спрямовані на протидію кібернетичним загрозам. Проте державна інформаційна політика під час війни не обмежується такою протидією.

Згідно Закону України “Про інформацію” перші два пункти інформаційної політики держави це: забезпечення доступу кожного до інформації та забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. В умовах війни на перше місце виходить підтримка цілісності інформаційної системи взагалі. Тобто заходи, спрямовані на захист від кібернетичних атак інформаційних систем державних органів, інформаційних систем, які містять національні інформаційні ресурси, комп'ютерних систем критичної інфраструктури, а також налагодження й забезпечення безперебійної роботи систем оповіщення населення щодо небезпеки (повітряні тривоги, артилерійські обстріли, необхідність евакуації у зв'язку з наближенням ворога, тощо).

І тут варто відзначити визначальну роль у доступі населення до критично важливої інформації під час війни, яку виконують офіційні інформаційні канали в соціальних мережах, а також українські державні сервіси, реалізовані у таких застосунках, як, зокрема, “Дія”, “Київ цифровий” та застосунках, призначених для миттєвого оповіщення населення щодо повітряної тривоги та доведення іншої необхідної інформації.

Безумовно одним з важливих елементів інформування населення на сьогодні залишається телебачення. Ще 18 березня було прийнято Рішення Ради національної безпеки і оборони “Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави” від 18.03.22 р. [3], у якому затверджувалися заходи, спрямовані на безперебійне функціонування телемовлення, а саме:

- стале функціонування об'єктів цифрового ефірного мовлення та безперебійну трансляцію телевізійних каналів в МХ - 1, -2, -3, -5;
- цілодобовий моніторинг ефірної мережі, обладнання головної станції мультиплексування, супутникових та наземних каналів зв'язку;
- резервування супутникових каналів доставки програм та обладнання головної станції мультиплексування;
- резервну доставку телеканалів до цифрових передавачів із залученням альтернативного оператора супутникового зв'язку.

Згідно із вже згаданим Законом України “Про інформацію”, в окремий напрям інформаційної політики нашої держави виділено створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства.

В умовах війни українське громадянське суспільство показало високий рівень самоорганізації, зокрема щодо протистояння ворогу в інформаційній сфері. Величезна кількість Телеграм та YouTube каналів, створених українцями, дозволяє забезпечувати

громадян актуальною інформацією та швидко спростовувати ворожі фейки. Незважаючи на численні спроби з боку Російської Федерації створювати фейкові канали, які маскуються під патріотичні українські, мають розхитувати громадську думку і сіяти панічні настрої всередині нашого суспільства, існує помітна та ефективна протидія всім цим спробам.

Так, в Україні створено значний і виражений пул каналів в соцмережах, які, завдяки лідерам думки з боку українського громадського суспільства, пропонують перевірену офіційну інформацію та аналітичні матеріали, рекомендують інші канали варті довіри, а також завдяки чітким і правдивим даним, які підтверджуються численними доказами, виграють інформаційну війну за думки українців. Таким чином, співпраця держави з громадянським суспільством та активними інформаційними каналами і блогерами в умовах війни стає ще більше нагальною та сприяє консолідації української нації, зміцненню цілісності України на основі соціальних зав'язків, спільних цінностей, завдань та ідей.

Варто згадати, що окупація Криму і частин Донецької та Луганської областей у 2014 році стали можливими, у тому числі, і через недоліки в тодішній державній інформаційній політиці – відсутності в цих регіонах якісного національного контенту. Це дозволило країні-агресору перехопити ініціативу і фактично зайняти українське інформаційне поле, розпочати пропагування власних ідей та формування світогляду українських громадян, схилиючи їх до сепаратизму та колабораціонізму.

Зазначимо, що 18 березня 2022 р. було прийняте Рішення Ради національної безпеки і оборони “Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану” [4] у якому було вирішено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні “Єдині новини #UАразом”.

Наступний напрям інформаційної політики держави, згаданий у Законі України “Про інформацію”, – забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, попри нагальну необхідність нерозголошення і навіть втаємничення певної інформації про стан збройних сил та діяльність органів влади у воєнний період, проте цей напрям нікуди не зникає. Навпаки, постійне доведення громадськості чіткої та правдивої інформації щодо діяльності влади, заходів, які вона здійснює для організації оборони країни, протистояння агресору, налагодження економічних та соціальних зав'язків, мирного життя, тощо – є значним вкладом у співпрацю з громадянським суспільством.

Навіть за часів, коли йде війна, такі напрями інформаційної діяльності держави, як створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування та постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів залишаються актуальними. Більше того, створюються державні інформаційні ресурси, яких у мирний час не існувало, зокрема ресурси, які акумулюють інформацію щодо військових злочинів країни-агресора, шкоди завданої громадянам України, а також держава будує зворотний зв'язок, через який громадяни можуть, наприклад залишити інформацію, щодо пересування військових частин ворога.

Останнім напрямом інформаційної політики, зазначеним у Законі України “Про інформацію” – є сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

Зазначимо, що можливість активного та успішного опору України військовій агресії РФ, окрім самого героїчного супротиву народу України, постала, зокрема, і завдяки значній економічній та військовій підтримці світового співтовариства. Україна змогла донести до світової громадськості своє бачення цієї війни і спростувати більшість наративів ворога, завдяки активній дипломатичній і безпрецедентній інформаційній роботі з іноземними ЗМІ, чіткого і правдивого висвітлення перебігу подій в Україні на всіх рівнях. Наслідком успішно проведеної роботи стала військова, економічна і соціальна допомога та надзвичайна моральна підтримка з боку громадянського суспільства світових демократичних країн.

Висновки.

У підсумку можна зазначити, що основні напрями інформаційної політики держави в умовах війни не змінилися, проте виклики, які кидає ворожа агресія, вимагають від держави значної активізації дій у напрямі інформаційної безпеки, співпраці з громадянським суспільством, побудові системи інформування громадян, відстоюванні інформаційного суверенітету та активній діяльності на світовій арені у розповсюдженні бачення подій, які відбуваються в Україні та спростуванні наративів та відвертих фейків ворога.

Особливо хотілося б підкреслити необхідність взаємодії та узгодження дій, пов'язаних з формулюванням українських наративів всередині країни та на світовій арені з боку різних державних органів, а також у донесенні інформації до населення з питань, пов'язаних зі станом справ на фронті, необхідністю евакуюватися тощо.

У цьому напрямку головним має бути відсутність суперечностей у виступах різних спікерів від органів української влади, наявність обґрунтованих та ретельно продуманих меседжів, спрямованих на різні верстви населення всередині країни та на іноземну аудиторію – політиків і громадян, які можуть впливати на власну політичну еліту. Також важливо відслідковувати зміни настроїв як всередині країни, так і за кордоном, та вчасно реагувати на ці зміни.

Використана література

1. Про інформацію: Закон України від 2.10.92 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 13.06.2022).
2. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.22 р. № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022п#Text> (дата звернення: 13.06.2022).
3. Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави: Рішення Ради національної безпеки і оборони від 18.03.22 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-22#n2> (дата звернення: 13.06.2022).
4. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану: Рішення Ради національної безпеки і оборони від 19.03.22 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text> (дата звернення: 13.06.2022).

~~~~~ * * * ~~~~~